

Bibliotekarer blir ved sin lest

Idunn Bøyum, Tor Arne Dahl og Nils Pharo

Vi presenterer en studie av bachelorstudenter i bibliotek- og informasjonsvitenskap uteksaminert i perioden 2011-2014. 188 kandidater har svart på undersøkelsen. Vi har blant annet undersøkt arbeidsmarkedet for kandidatene, inkludert hvilke praksisfelt de arbeider på samt deres arbeidsoppgaver, kandidatenes lønn og deres fornøydhetsgrad med utdanningen. Resultatene viser at svært mange av kandidatene arbeider i bibliotek og at forholdsvis mange har en form for lederansvar. Vi sammenlikner også våre funn med studier gjort i Sverige og Danmark og konkluderer med at arbeidsmarkedene i de tre landene er ganske like. Sammenliknet med studenter fra andre utdanninger ved Høgskolen i Oslo og Akershus tar det noe mer tid for våre studenter å få en relevant jobb.

Innledning

Statens bibliotekskole ble åpnet i 1940 for å gi bibliotekarer spesialiserte kunnskaper som gjorde dem bedre i stand til å håndtere den daglige virksomheten i bibliotekene (Henriksen, 1990). Profesjon og institusjon var ett og det var ingen ambisjoner om å utdanne til stillinger utenfor kjerneinstitusjonen. Dette har endret seg siden den gang. På veien fra Statens bibliotekskole til dagens Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag (ABI) har utdanningen utviklet seg i samsvar både med den internasjonale utviklingen innen fagfeltet og den generelle akademiseringen av profesjonsfagene i Norge: Oppretting av videreutdanningen (som er opphavet til dagens masterutdanning) (1984), navnebytte til Statens bibliotek- og informasjons-høgskole (1990), innlemming i Høgskolen i Oslo (HiO) (1994), oppretting av ph.d.-program (2012) og iSchools-medlemskap⁹ (2014).

Betyr disse endringene noe for arbeidsmarked og praksisfelt for dagens «bibliotekarer» – altså kandidater med bachelorgrad i bibliotek- og informasjonsfag? Det er dette vi vil finne ut i denne artikkelen, som bygger på data fra kandidatundersøkelsen som Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) gjennomfører årlig.

Det finnes ingen publiserte oversikter over arbeidsmarkedet for bachelorstudenter de senere årene som er gjort uavhengig av bibliotekarenes fagforeninger. Dahl og Tallerås (2011) identifiserte fire praksisfelt blant kandidater som har tatt bibliotekarutdanning på masternivå i Oslo: ABM (arkiv, bibliotek og museer), næringslivet, offentlig forvaltning og høyere utdanning. Så mye som halvparten av disse kandidatene arbeider utenfor bibliotekene.

⁹ iSchools er en organisasjon som startet opp i USA i 2005 og i dag samler informasjonsfaglige utdanningsinstitusjoner globalt. Mange iSchools-medlemmer har røtter i bibliotek- og informasjonsvitenskap, men langt fra alle. Les mer om iSchools på <http://ischools.org/>.

Vi gir først en historisk oversikt over bibliotekarutdanningen i Norge siden 1940. Deretter introduserer vi hovedfunnene i relevante skandinaviske undersøkelser. Videre presenterer vi hvordan kandidatundersøkelsen ble gjennomført, og resultatene fra undersøkelsen. Vi diskuterer de mest interessante funnene om arbeidsmarked, lønnsforskjeller og ledelse.

Bachelorstudiets historie

Den norske bibliotekarutdanningen som startet opp ved Deichmanske bibliotek i 1940, var bygd etter amerikansk mønster (Henriksen, 1990). Den norske folkebibliotekpioneren Haakon Nyhuus, med utdanning fra USA, skrev allerede i 1907:

Min tanke, som for øieblikket ikke gjør fordring paa at være mere end et flag på høistang, gaar ut paa, at man skulde benytte de kræfter, som vi raader over, ikke mindst de i Amerikas skoler utdannede biblioteksmænd, og aapne en praktisk skole i forbindelse med et av vore biblioteker. Vi har lærerkræfter baade i teoretiske og praktiske fag: bibliografi, bokbinding, boktrykning, klassifikation, katalogisering, ja kanske ogsaa i administration, men den rent pædagogiske bibliotekskraft tror jeg vi endnu savner. (Nyhuus, 1907, s. 29)

Statens bibliotekskole krevde ved opptak i 1940 eksamen artium samt 9 måneders bibliotekpraksis, mens undervisningen utgjorde 400 timer. I perioden fram til 1980 kan vi kalle utdanningsinstitusjonen en *etatsskole*, der skolen mesteparten av tiden var underlagt Statens bibliotektilsyn. Tendensen i disse årene var ellers at undervisningen ble utvidet mens praksisperiodene ble flyttet inn i studiet. Fra høsten 1972 var utdanningen treårig, der to praksisperioder var inkludert¹⁰. (Henriksen, 1990)

I 1980 ble skolen en høyskole, og byttet samtidig navn til Statens bibliotekhøyskole. Den videre utviklingen derfra er i samsvar med norsk høyere utdanning i samme periode: Økt akademisering (master- og ph.d.-grader, krav om førstekompetanse ved ansettelser), internasjonal orientering samt sammenslåing og samlokalisering (flytting til Pilestredet som del av HiO i 1995, senere HiOA fra 2011).

Dagens treårige utdanning gir graden bachelor i bibliotek- og informasjonsvitenskap, og det er kandidater med denne graden som inngår i undersøkelsen. De norske bachelorgradene i høyere utdanning ble innført høsten 2003 som del av kvalitetsreformen i høyere utdanning. Reformen bygger på den europeiske Bolognaerklæringen fra 1999, som også introduserte ny karakterskala (A-F) og studiepoengene ECTS (European Credit Transfer System).

Bolognaerklæringen samordnet europeiske høyere utdanninger, men likevel er det store internasjonale forskjeller mellom utdanninger i bibliotek- og informasjonsvitenskap. I Skandinavia er utdanningene ved ABI, Bibliotekhøgskolan ved Högskolan i Borås og Det Informationsvidenskabelige Akademi (IVA) ved

¹⁰ Begge praksisperioder er videreført i dagens bachelorgrad.

Københavns Universitet bygd opp noenlunde likt. Alle tre institusjoner tilbyr bachelor-, master- og ph.d.-grader i bibliotek- og informasjonsvitenskap. Ellers i Europa er utdanningsløpene bygd opp på forskjellige måter, men European Association for Library & Information Education and Research (EUCLID) samarbeider om standardisering av grader og læreplaner (se Kajberg & Lørring, 2005).

I Canada og USA gis utdanning i bibliotek- og informasjonsvitenskap kun på mastergradsnivå. Masterutdanningen er toårig og er en videreutdanning på toppen av en bachelorgrad i et hvilket som helst annet fag.

Tidligere undersøkelser

Videre vil vi presentere undersøkelser av arbeidsmarkedet for bachelorkandidater i bibliotek- og informasjonsvitenskap i de skandinaviske landene.

Norge

I Norge er det i dag Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) som jevnlig undersøker arbeidsmarkedet for uteksaminerte kandidater fra forskjellige universiteter og høyskoler. NIFU har først og fremst vært interessert i masterkandidater, men har også med enkelte bachelorutdanninger. Bachelorkandidatene i bibliotek- og informasjonsvitenskap har aldri vært med i disse undersøkelsene. Masterkandidatene er derimot inkludert, men antallet er for lite til at NIFU lager separate analyser for denne gruppen.

Ragnar Audunson (1988) har publisert en studie av uteksaminerte kandidater fra Statens bibliotekhøgskole i perioden 1981 til 1986. 91 prosent av respondentene jobbet innen bibliotek- eller arkivsektoren. 64,5 prosent av disse hadde fast stilling og 24 prosent hadde lengre vikariater. 3 prosent studerte, og bare 0,2 prosent var registrerte ledige. 43 prosent arbeidet i folkebibliotek, 17 prosent innenfor private spesialbibliotek, 14 prosent i universitets- og høyskolesektoren, og 9,5 prosent i offentlige spesialbibliotek.

Senere ble det jevnlig sendt ut et spørreskjema til uteksaminerte kandidater fra bibliotekarutdanningen ved Statens bibliotekhøgskole og Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag (JBI)¹¹ for å kartlegge i hvilken grad de hadde fått jobb, hvor de jobbet, eller studerte. Spørreskjemaene ble sendt ut i oktober samme år som kandidatene avsluttet studiene. Hovedtrekkene i undersøkelsene ble publisert i *Bok og bibliotek*. Den siste ble sendt ut i 2003, men resultatene derfra er ikke publisert. Vi har gått gjennom papirskjemaene på nytt.

¹¹ Statens bibliotek- og informasjonshøgskole og Norsk journalisthøgskole ble slått sammen til Avdeling JBI da de ble innlemmet i HiO i 1994. Utdanningene skilte lag igjen da HiO og Høgskolen i Akershus fusjonerte til HiOA i 2011. Instituttet med bibliotek- og informasjonsvitenskap ble omdøpt til ABI.

I 2003 gikk det ut 78 kandidater, og av disse svarte 64 prosent på undersøkelsen. Halvparten av kandidatene hadde fått jobb i bibliotek, fordelt likt mellom fag- og forskningsbibliotek og folke- og skolebibliotek. 10 kandidater hadde ennå ikke fått jobb, mens 7 studerte videre.

Ellers er det NOKUTs undersøkelse Studiebarometeret¹² som er mest relevant for kartlegging av norske bachelorstudenters studiehverdag. Denne undersøker blant annet andreårsstudenters motivasjon, studieinnsats og tilfredshet. I 2014 var svarprosenten 51 blant studentene i bibliotek- og informasjonsvitenskap. Disse studentene er svært tilfredse med studievalget sitt og skårer 4,6 (av 5) på påstanden «Jeg går på det studieprogrammet jeg helst vil gå på». De er derimot ikke like fornøyde med studieprogrammet (3,8)¹³, men opplever at utdanningen er relevant for yrkeslivet (4,2)¹⁴.

Danmark

I Danmark er det to typer kandidater i bibliotek- og informasjonsvitenskap: bibliotekar DB og bachelorkandidater. De førstnevnte kandidatene tilsvarende våre bachelorstudenter og er i flertall. De følger en videreføring av grunnutdanningen ved Danmarks Biblioteksskole (derav DB). Bachelortittelen ble innført da skolen skiftet navn til IVA. Forskjellen mellom de to studiene er at bibliotekar DB-kandidatene har et halvt års tillegg («det erhvervsrelaterede projekt») som består av praksis og en oppgave.

Dimittendundersøkelsen 2013 (Trojahn & Jacobsen, 2014) omfatter avgangsstudenter fra alle studieprogrammer ved IVA mellom 2007 og 2012, inklusive «kandidatuddannelsen», som tilsvarende ABIs masterprogram. Svarprosenten blant bibliotekar DB-kandidatene er 48, mens kun 12 prosent av bachelorkandidatene har svart og de er derfor utelatt i vår videre gjennomgang.

73 prosent av bibliotekar DB-kandidatene er i arbeid, mens 9 prosent er i gang med studier. 15 prosent er arbeidsledige (Trojahn & Jacobsen, 2014, s. 7). Stor konkurranse om jobbene og manglende yrkeserfaring blir oppgitt som de viktigste årsakene til arbeidsledighet.

Denne undersøkelsen har ikke skilt mellom bibliotektyper, men heller sektor og institusjon. 63 prosent arbeider i kommunal sektor, 19 prosent i privat sektor og 15 i statlig sektor (Trojahn & Jacobsen, 2014, s. 9).

83,8 prosent av de uteksaminerte kandidatene fra hele undersøkelsen (inkludert master- og bachelorkandidatene) har stillingsbetegnelsen «Bibliotekar el. Arkivar» (Trojahn & Jacobsen, 2014, s. 14). 59 prosent av bibliotekar DB-kandidatene sier de

¹² Studiebarometeret: <http://www.studiebarometeret.no/>

¹³ Påstanden er formulert som: «Jeg er, alt i alt, fornøyd med studieprogrammet jeg går på».

¹⁴ Påstanden er formulert som: «Er relevant for aktuelle yrkesområder».

jobber med rådgivning, 50 prosent med undervisningsoppgaver, 48 prosent med utvikling og 43 prosent med «kunde-/borgerservice» (s. 13).

Ellers er det interessant å peke på at nærmere en fjerdedel av kandidatene mener at utdanningen «i mindre grad» eller «slet ikke» har rustet dem for arbeidslivet (Trojahn & Jacobsen, 2014, s. 17).

Sverige

Högskolan i Borås tilbyr bachelorutdanning i bibliotek- og informasjonsvitenskap både på campus og som fjernundervisning. Fjernstudentene er dog i mindretall. Rapporten *Alumnundersökning* (Doracic, 2013) viser data om campuskandidater som startet studiet i 2008 og gikk ut i 2011. Denne omfatter 36 respondenter, noe som utgjør 82 prosent av kullet.

Blant 2011-kandidatene har 80,5 prosent fått jobb i et bibliotek, 5,6 prosent oppgir å være arbeidsledige og 2,8 prosent studerer videre. 83 prosent av dem som jobber i biblioteksektoren finner vi i folke- eller skolebibliotek, mens 10,4 prosent er i universitets- og høgskolebibliotek. Respondentene arbeider i hovedsak med bibliotekfaglige oppgaver som referansesamtaler og skrankearbeid, men også informasjonssøking og bokprat oppgis som aktuelle oppgaver. 48,4 prosent av respondentene anser at innholdet i utdanningen «i måttlig utsträckning» og 31 prosent «i liten utsträckning» samsvarer med kravene i yrket de har (Doracic, 2013, s. 16).

Om Kandidatundersøkelsen

Kandidatundersøkelsen ved HiOA gjennomføres jevnlig for å kartlegge hva uteksaminerte kandidater gjør etter endt studier. Seksjon for analyse og kvalitetsutvikling ved HiOA har stått for utarbeidelsen av undersøkelsen i samarbeid med institutter og fakulteter, mens selve datainnsamlingen i 2015 ble håndtert av TNS Gallup. Kandidater fra ABI ble tatt med i undersøkelsen første gang i 2015, og kullene som gikk ut i årene 2011-2014 utgjør datagrunnlaget.

I april 2015 ble det det webbaserete spørreskjemaet sendt til 3.805 kandidater. Av disse utgjorde kandidater fra bibliotekutdanningen 12,6 prosent. Bibliotekarstudentene på lavere grad utgjør bare 2,7 prosent av populasjonen på HiOA. Svarprosenten blant våre kandidater er på 61 (n=188). Tilsvarende for hele undersøkelsen var 41.

TNS Gallup sendte ut undersøkelsen den 29. april 2015, med to påminnelser via e-post og SMS. Innsamling av data ble avsluttet 26. mai. Vi valgte i tillegg å sende ut informasjon om studien og oppfordring til å delta via e-postlisten *biblioteknorge*.

Respondentene svarer på en generell del og en fagspesifikk del som retter seg direkte mot kandidater uteksaminert fra et gitt studium. Den generelle delen inneholdt 22 lukkede og 6 åpne spørsmål. Spørsmålene er hovedsakelig av demografisk og

geografisk art, samt noen generelle om bakgrunn, opplevd studieinnsats og arbeidsforhold.

Innholdet i den fagspesifikke delen varierer mye mellom de ulike utdanningene. De 12 spørsmålene til bachelorkandidatene i bibliotek- og informasjonsvitenskap ble utarbeidet av forfatterne. Vi la oss tett opp til undersøkelsen av masterkandidatene (Dahl & Tallerås, 2011) for å kunne sammenligne våre funn med studenter som har tatt videreutdanning. Vi var også interessert i å finne ut om kandidatene har påtatt seg lederoppgaver og om de eventuelt kan tenke seg dette i framtiden.

Resultater

Vi brukte SPSS Statistics 21 i analysen av datasettet vi mottok fra Seksjon for analyse og kvalitetsutvikling. Seksjonen sendte oss også noen ferdige analyser som sammenliknet ABI-kandidatene med andre grupper ved HiOA.

Praksisfelt

I likhet med Dahl og Tallerås (2011) har vi undersøkt tre variabler for å identifisere kandidatenes praksisfelt: arbeidssted, stilling og arbeidsoppgaver. I spørreskjemaet kunne kandidatene velge mellom fem forskjellige typer arbeidsplasser (*Folkebibliotek, Fag- eller forskningsbibliotek, Skolebibliotek, Arkiv og Museum*)¹⁵, eventuelt kunne de oppgi egenformulert svar. Vi har kodet egenformulerte svar i fire kategorier: *Privat næringsliv, Høyere utdanning, Offentlig forvaltning* og *Fylkesbibliotek*. I tillegg omkodet vi forskjellige varianter av kombinasjonsbibliotek til kategorien *Folkebibliotek* samt foretok enkelte andre endringer. Etter omkoding gjensto noen få svar som ble kategorisert som *Annet*.

Tabell 1 viser at hele 83 prosent av kandidatene oppga at de jobbet i en eller annen form for bibliotek, og av dem jobber halvparten i folkebibliotek. Dette var litt overraskende for oss siden anekdotisk materiale hadde antydnet en lavere andel bibliotekansatte. Blant de som arbeider i privat næringsliv er det stor variasjon, noen jobber i oljebransjen, et par er i bokhandlere, men det er også kandidater som oppgir at de jobber i butikk og serveringsbransjen. 8,5 prosent av kandidatene studerer og 6,4 er arbeidsledige på undersøkelsestidspunktet.

¹⁵ Spørsmål Q61: «Hva slags type arbeidsplass jobber du på?»

Arbeidsplass	Antall	Prosent
Folkebibliotek	63	42,3
Fag- eller forskningsbibliotek	42	28,2
Skolebibliotek	17	11,4
Fylkesbibliotek	2	1,3
Arkiv	8	5,4
Privat næringsliv	11	7,4
Høyere utdanning	2	1,3
Offentlig forvaltning	1	0,7
Annet	3	2,0
Total	149	100,0

Tabell 1 Antall kandidater per arbeidssted.

Vi har også undersøkt kandidatenes stillingstitler¹⁶ for å lære mer om hvilke roller de har på arbeidsplassene sine (*Tabell 2* og *Tabell 3*). Kandidatene kunne fritt oppgi titler og vi har kodet dem om til seks kategorier.

Stillingstittel	Antall	Prosent
Bibliotekar	100	70,9
Arkivar/dokumenthåndtering	6	4,3
Leder	11	7,8
Rådgiver/konsulent	16	11,3
Akademisk tittel	1	0,7
Web/Teknologi	1	0,7
Annet	6	4,3
Total	141	100,0

Tabell 2 Andel kandidater per stillingstittel.

I *Tabell 2* ser vi at en klar overvekt av kandidatene har stillingstittel bibliotekar, også blant lederne er det flere biblioteksjefer. *Tabell 3* viser oss at nesten alle lederne arbeider i folkebibliotek. Rådgiverne og konsulentene er spredt utover flere praksisfelt, men utgjør halvparten av alle de arkivansatte. I de ulike typene bibliotek er et stort flertall ansatt som bibliotekarer, med unntak av fylkesbibliotekene der begge kandidatene er rådgivere eller konsulenter.

¹⁶ Spørsmål Q55: «Hvilken stillingstittel har du?»

	Folke- bibliotek	Fag- bibliotek	Skole- bibliotek	Arkiv	Privat næringsliv	Fylkes- bibliotek	Totalt
Bibliotekar	47	38	15	0	0	0	100
Arkivar/dokument- håndtering	0	0	0	4	2	0	6
Leder	10	0	1	0	0	0	11
Rådgiver/konsulent	3	2	0	4	1	2	12
Web/Teknologi	0	0	0	0	1	0	1
Annet	0	1	0	0	4	0	5
	60	41	16	8	8	2	135

Tabell 3 Stillingstitler fordelt på arbeidssted. I tabellen har vi utelatt praksisfeltene Høyere utdanning, Offentlig forvaltning og Annet på grunn av lave tall.

Arbeidsoppgaver

Våre funn viser en relativt homogen gruppe kandidater. Det store flertallet arbeider som bibliotekarer i folke-, eller fag- og forskningsbibliotek. Arbeidsoppgavene som utføres i bibliotek er imidlertid varierte. Kandidatene ble bedt om å angi hvilke tre arbeidsoppgaver de brukte mest tid på i jobben sin¹⁷. De kunne velge mellom 16 forhåndsdefinerte oppgaver¹⁸ eller spesifisere egne arbeidsoppgaver.

I Tabell 4 har vi oppsummert de viktigste arbeidsoppgavene i tre kategorier arbeidsplasser. Vi har slått sammen folkebibliotek, fylkesbibliotek og skolebibliotek, beholdt fag- og forskningsbibliotek som egen kategori og slått sammen de resterende.

	Viktigst	Nest viktigst	Tredje viktigst
Folke-/skole- /fylkesbibliotek	Litteraturformidling (50)	Samlingsutvikling (46)	Referansearbeid (34)
Fag- og forskningsbibliotek	Opplæring og veiledning (22)	Referansearbeid (19)	Klassifikasjon og katalogisering (15) og Samlingsutvikling (15)
Andre praksisfelt	Arkivarbeid (10)	Informasjonsarbeid (7)	Saksbehandling (3) Opplæring og veiledning (3)

Tabell 4 Arbeidsoppgaver fordelt på forskjellige «praksisfelt». Antall personer (n=146) som oppgir arbeidsoppgavene.

Som vi ser av Tabell 4 er det tradisjonelt bibliotekararbeid som dominerer for begge bibliotekfeltene, men det er tydelig forskjell mellom dem. I fag- og forskningsbibliotekene er opplæring og veiledning viktigst mens litteraturformidling er viktigst i de andre bibliotekene. Den femte viktigste oppgave i fagbibliotek oppgis til å være «forskning og undervisning», åtte personer nevner dette. I de andre bibliotekene er

¹⁷ Spørsmål Q62: «Hvilke tre arbeidsoppgaver bruker du mest tid på i jobben din?»

¹⁸ Disse var: IKT-drift / Programmering / Katalogisering og klassifikasjon / Litteraturformidling / Ledelse / Saksbehandling / Forskning og undervisning / Samlingsutvikling (innkjøp, kassasjon, etc) / Markedsføring / Opplæring og veiledning / Referansearbeid / Webpublisering / Lisensforhandlinger (e-ressurser) / Arkivarbeid / Informasjonsarbeid / Research

også katalogisering/klassifikasjon (oppgitt av 24) og opplæring/veiledning (oppgitt av 22) arbeidsoppgaver som utføres av relativt mange. Vi har også undersøkt arbeidsoppgave fordelt på kjønn, men det viste seg å ikke være noen statistisk signifikante utslag¹⁹ for disse variablene.

Ledelse var en av arbeidsoppgavene, og som vi også ser av *Tabell 3* svarte 11 av kandidatene, hvorav ti var ansatt i folkebibliotek, at deres tittel var leder. Vi ønsket å studere ledelsesoppgaver nærmere. Kandidatene ble derfor spurt om jobben innebar ansvar for å lede andre, og om det i tilfelle innebar personalansvar.

Det er 6,4 prosent flere menn enn kvinner²⁰ blant kandidatene som har lederansvar²¹ (*Tabell 5*). Det er likevel ikke en signifikant forskjell²² mellom kjønnene. Som vi ser er det totalt 24 personer som oppgir at de har lederansvar, det utgjør 15,4 prosent av dem som har svart på spørsmålet.

Lederansvar	Mann	Kvinne
Ja	20,8 % (5)	14,4 % (18)
Nei	79,2 % (19)	85,6 % (125)
<i>Totalt</i>	<i>100 % (24)</i>	<i>100 % (143)</i>

Tabell 5 Lederansvar fordelt på kjønn.

Av de 24 er det ni som oppgir at de har personalansvar og av disse kun to som har ansvar for fem eller flere ansatte. Imidlertid oppgir en tredjedel av de som ikke har lederstilling at de kunne tenke seg å ha det i fremtiden. Vi var interessert i å finne ut om det var faktorer som kunne ha noen sammenheng med lederansvar, og analyserte spesifikt hvorvidt alder, bosted eller hvorvidt kandidaten hadde tidligere høyere utdanning samspilte med lederansvar, men fant ingen signifikante forskjeller²³

Kjønn og lønn

I alt var det 83 prosent kvinner og 17 prosent menn i utvalget vårt. Kandidatene ble bedt om å oppgi lønn²⁴ og som *Tabell 6* viser, tjente kvinnene, noe overraskende, om lag 40.000 kroner mer enn mennene per år.

¹⁹ Kjikvadrattest viser ingen signifikant forskjell

²⁰ Spørsmål Q3: «Er du mann eller kvinne?»

²¹ Spørsmål Q57: «Innebærer jobben at du har ansvar for å lede andre?»

²² Kjikvadrattest viser ingen signifikant forskjell

²³ Kjikvadrattest viser ingen signifikant forskjell

²⁴ Spørsmål Q56: «Hva er din brutto månedsinntekt i jobben? (Med brutto månedsinntekt menes lønn før skatt. Regn med overtid, vakttillegg, etc.)». Vi har omregnet månedslønn til årsinntekt.

Kjønn	Gjennomsnittslønn
Mann	338.535
Kvinne	377.125

Tabell 6 Kjønn og gjennomsnittslønn (n=139).

Vi har også studert gjennomsnittslønnen for de ulike praksisfeltene og synes det er spesielt interessant å merke seg en gjennomsnittlig lønnsforskjell mellom folkebibliotek og fag- og forskningsbibliotek på ca. 40.000 kroner (Tabell 7). Det er forøvrig kontrollert for at det ikke er noen spuriøs sammenheng som skyldes at menn er overrepresentert blant ansatte i folkebibliotek. I vårt utvalg er kjønnsandelen blant ansatte i henholdsvis folke- og fagbibliotek helt lik, 81 prosent er kvinner, 19 er menn. Vi gjør oppmerksom på at utvalget er lite for de øvrige praksisfeltene og at det ikke er tatt hensyn til stillingsandeler. Blant dem som tilhører gruppen *Privat næringsliv* arbeider flere i ikke-relevante jobber (for eksempel blomsterbutikk og kaffebar). Dette vanskeliggjør sammenlikning med studien Dahl og Tallerås (2011) gjorde av masterkandidatene.

Arbeidsplass	Gjennomsnittslønn
Privat næringsliv	315.346
Skolebibliotek	348.570
Folkebibliotek	357.380
Arkiv	393.532
Fag- og forskningsbibliotek	398.597
Fylkesbibliotek	434.400
Offentlig forvaltning	436.296
Annet	450.600
Høyere utdanning	464.148

Tabell 7 Gjennomsnittslønn per praksisfelt, sortert fra lavest til høyest (n=139).

Fornøydhets med utdanningen

Vi spurte kandidatene om de er fornøyde med utdanningen²⁵ og om den er relevant²⁶ for deres nåværende jobb (Tabell 8).

²⁵ Spørsmål Q37: «Tenk deg at det hadde vært mulig å gjøre om igjen det valget du foretok da du begynte på studiet. Hvor usannsynlig eller sannsynlig er det da at du ville valgt...» Her var det fem alternative svar, fra «Svært lite sannsynlig» (verdi 1) til «Svært sannsynlig» (verdi 5)

²⁶ Spørsmål Q36: «Alt i alt, hvor dårlig eller godt synes du utdanningen har forberedt deg for oppgavene du utfører i din nåværende jobb?» Her var det seks alternative svar, fra «Ikke godt» (verdi 1) til «Svært godt» (verdi 4) samt «Vet ikke»

Fornøydhet	4,14 (skala 1 til 5)	(n=187)
Relevans	2,61 (skala 1 til 4)	(n=152)

Tabell 8 Gjennomsnittlig vurdering av fornøydhet med studiene og studienes relevans for nåværende jobb. For fornøydhet er vurderingen gitt på en skala fra 1 til 5, der 1 er maksimalt negativt og 5 maksimalt positivt. For relevans er skalaen fra 1 til 4.

Som vi ser av tabellen er kandidatene fornøyd med studiene. I alt svarte 78 prosent av dem at det var sannsynlig eller svært sannsynlig at de ville valgt samme type utdanning igjen. Med hensyn til studiets relevans for nåværende jobb så var det et flertall (56,6 prosent) som vurderte denne som god eller svært god, men også over 40 prosent som mente den var «ikke god» (7,2 prosent) eller «delvis god» (33,6 prosent).

Vi har sett at et stort flertall av kandidatene arbeider innen bibliotek- eller arkivsektoren. I et annet spørsmål²⁷ blir kandidatene spurt om de arbeider med det de er utdannet for, noe hele 89 prosent svarer bekræftende på. Da blir det viktig å finne ut hvorfor såpass mange av dem ikke synes studiet er relevant for nåværende jobb. Videre er det interessant å se om det er noen forskjeller mellom arbeidsplassene kandidatene er ansatt i (Tabell 9).

Relevans	Folkebibl.	Fagbibl.	Skolebibl.	Fylkesbibl.	Arkiv
Ikke god	4,8 % (3)	7,1 % (3)	11,8 % (2)	-	-
Delvis god	34,9 % (22)	28,6 % (12)	35,3 % (6)	-	50 % (4)
God	44,4 % (28)	54,8 % (23)	52,9 % (9)	50 % (1)	50 % (4)
Svært god	14,3 % (9)	9,5 % (4)	-	50 % (1)	-
Vet ikke	1,6 % (1)	-	-	-	-

Tabell 9 Vurdering av utdanningens relevans blant ansatte i forskjellige deler av bibliotek- og arkivsektoren (n=132).

Tabell 9 viser at det blant kandidatene ansatt i folkebibliotek og skolebibliotek er færre som mener utdanningens relevans er god sammenliknet med dem som er ansatt i fagbibliotek. Dessverre har vi ikke data som kan kaste ytterligere lys over dette.

ABI- versus HIOA-studenter

Når vi sammenligner resultatene mellom kandidatene fra ABI og resten av høgsolen sammenfaller de i stor grad. ABI-kandidatene arbeider med det de er utdannet for, i likhet med HiOAs øvrige kandidater (nærmere 90 prosent). 55,3 prosent av ABI-kandidatene har fått fast jobb mot 50,7 prosent av de øvrige kandidatene.

Det tok derimot betydelig lengre tid å få relevant jobb for ABI-kandidater enn de øvrige ved HiOA. ABI-kandidater brukte anslagsvis 117 dager, mens HiOA-

²⁷ Spørsmål Q23: «Arbeider du med det du er utdannet for, i din nåværende jobb?»

kandidater generelt brukte 40 dager. En annen viktig forskjell var at færre ABI-kandidater (51 prosent) arbeider innenfor Oslo og Akershus enn blant de øvrige kandidatene (69 prosent).

Diskusjon

I denne delen av artikkelen vil vi diskutere resultatene vi anser som de mest interessante. Vi starter med å konstatere at arbeidsmarkedet for bachelorkandidatene i bibliotek- og informasjonsvitenskap er svært tradisjonelt.

Tradisjonelt arbeidsmarked

Resultatene viser at mer enn 80 prosent av kandidatene jobber innen biblioteksektoren og kun 11 prosent arbeider utenfor ABM-sektoren (det vil i vårt tilfelle si arkiv og biblioteksektoren siden ingen av kandidatene oppga å jobbe i museumsrelatert virksomhet). Dette er helt i tråd med tilsvarende tall fra Danmark og Sverige og er noe overraskende fordi det, som 2003-tallene antyder, ble antatt at kun omlag halvparten av kandidatene ville få jobb i sektoren. Vår undersøkelse viser imidlertid også at det tar atskillig lengre tid for våre kandidater enn andre HiOA-kandidater å få jobb og det kan også være en grunn til 2003-tallene var såpass lave.

Undersøkelsen viser at to av tre kandidater i biblioteksektoren arbeider i folke- eller skolebibliotek. Dette skiller seg fra tendensen i 2003-tallene, der det var like mange kandidater i fagbibliotek som i folke- eller skolebibliotek. Bachelorkandidatene skiller seg også fra masterkandidatene, der en større andel jobber i fagbibliotek enn folkebibliotek (Dahl & Tallerås, 2011, s. 168).

Videre ser vi at kandidatenes arbeidsoppgaver i stor grad stemmer overens med oppgavene som utføres av masterkandidatene ansatt i ABM-sektoren i Dahl og Tallerås' (2011) studie. Dahl og Tallerås (s. 171) fant også at opplæring og veiledning var den viktigste oppgaven utført i ABM-sektoren og at *kjernevirksomheten* i fag- og folkebibliotek var henholdsvis opplæring og formidling. Vi kan derfor konkludere med at arbeidsmarkedet for skandinaviske bibliotekarer er svært tradisjonelt og antakelig ikke har endret seg stort de siste 40 årene. Det som imidlertid har forandret seg er de teknologiske rammene.

Samfunnet og sektoren har blitt utsatt for store teknologiske endringer den samme perioden. Vi konkluderer derfor også med at utdanningen har vært i stand til å gi profesjonen den kompetanse som er nødvendig i dagens biblioteksektor. Både teoretisk såvel som praktisk kunnskap er nødvendig og akademiseringen av studiet har utvilsomt dreiet den i en mer teoritung retning. Dahl og Tallerås (2011, s. 177) konkluderer i sin artikkel at bibliotekaryrket er en profesjon og at «den teoretiske kunnskapen den forvalter – abstraksjonen – [er] det viktigste». Vår studie leder derfor til hypotesen «akademiseringen av utdanningen har bidratt til å tilpasse kandidatene ABM-sektoren».

Lønnsforskjeller

Vår studie avdekket også noen interessante lønnsforskjeller. Mest overraskende er den betydelige lønnsforskjellen mellom kvinner og menn i menns disfavør. Det er fortsatt slik at kvinner gjennomsnittlig tjener mindre enn menn i samfunnet generelt. Ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB) tjener menn ansatt innen kultur, underholdning og fritid drøyt 60.000 kroner mer i året enn kvinner²⁸.

Hva kan det skyldes at våre tall er så forskjellige fra SSBs lønnsstatistikk for kutursektoren? Menn tjener altså 40.000 kroner *mindre* enn kvinner hos oss, mens SSB finner at menn tjener 60.000 kroner *mer* enn kvinner. Arbeidsplass ser ikke ut til å ha noen effekt. Vi finner de samme lønnsforskjellene mellom kvinner og menn i alle typer bibliotek. Det ser imidlertid ut til å være en noe større andel deltidsansatte blant menn enn kvinner. Vi må tro at det kan være en delårsak til forskjellene, men der er ikke tilstrekkelig til å forklare hele det store avviket.

Vilje til å ta ansvar

Av respondentene i vår studie oppgir 15,4 prosent at de har en form for lederansvar. 40 prosent av disse igjen har i tillegg personalansvar. Dette mener vi viser en positiv og noe overraskende tendens. Riktignok gjelder dette forholdsvis små bibliotek, og bare to har ansvar for flere enn fem personer. Men Landøy og Zetterlund (2013) viser at det å være leder er et resultat av et karrierevalg som vokser fram over tid. Det er uvanlig å gå direkte fra utdanning til en lederstilling, slik som noen av kandidatene i vårt materiale gjør. Utdanningen inkluderer noen ledelsesfag i det obligatoriske programmet, og studentene har de siste årene kunne velge spesialisering i emnet *Endringsledelse*. Som nevnt tidligere, kan vi ikke se noen forskjell på kvinners og menns ledervilje.

Studiebarometeret viste at bibliotekarstudentene er overraskende fornøyde med studiene og opplever at de har valgt riktig studium. De peker på at programmet oppleves yrkesrelevant.

Kandidatene er fornøyd med ansvar og arbeidsoppgaver i nåværende jobb (3,3 av 4) og de fleste ville valgt samme utdanning om igjen (4,2 av 5) selv om de mener at utdanningen ikke i like stor grad forberedte dem på arbeidsoppgavene. Det er en tendens til at flere som jobber i folkebibliotek opplever et gap mellom utdanningen og yrkeslivet enn de som jobber i fagbibliotek (se *Tabell 9*).

Likevel vil vi ikke dramatisere tallene for mye. StudData-undersøkelsen hos Senter for profesjonsstudier viser at kandidater fra alle profesjonsutdanninger opplever det som kalles et «praksissjokk» når de kommer ut i yrkeslivet (se for eksempel Senter for profesjonsstudier, 2011).

²⁸ Lønn for ansatte i kultur, underholdning og fritid, 1. oktober 2014: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/lonnkult/aar/2015-03-05?fane=tabell&sort=nummer&tabell=219541>

Avslutning

Kandidatundersøkelsen viser at bachelorstudiet i bibliotek- og informasjonsvitenskap ved ABI først og fremst utdanner kandidater til stillinger i biblioteket, i tråd med målsettingen til Statens bibliotekskole fra 1940. Dette er neppe overraskende for studenter som søker hit eller arbeidsgivere i biblioteksektoren. Likevel er det slett ikke i samsvar med markedsføringstiltak og presentasjon av studiet til framtidige studenter. Der er det gjerne arbeidsplasser utenfor bibliotekene som framheves, med særlig vekt på studiets teknologiuinnslag og -perspektiver. Her er et eksempel fra nettstedet *bibliotekar.no*, som brukes til studentrekruttering:

Den teknologiske utvikling byr samtidig på utfordringer og nye arbeidsoppgaver som kontinuerlig former bibliotekarens rolle. Utviklingen bidrar slik til å gjøre bibliotekaren attraktiv utenfor sine tradisjonelle virkeområder. Stadig flere medieinstitusjoner, forlag, internettelskaper, aviser og andre ser seg tjent med en bibliotekar i staben.²⁹

Situasjonen er ganske lik i Sverige og Danmark, som vi allerede har kommentert. Både ABI, Högskolan i Borås og IVA ønsker å vise at studiene favner bredere enn «bibliotekkunnskap» og er relevant for mange andre typer jobber. Alle de tre utdanningsinstitusjoner er blitt med i iSchools-nettverket, som i august 2015 består av 65 institusjoner som «... share a fundamental interest in the relationships between information, people, and technology». Mange iSchools-medlemmer har røtter i bibliotek- og informasjonsvitenskap, slik som de skandinaviske, men flere tilbyr kun studier i informasjonsteknologi eller mediefag. Et iSchools-medlemskap signaliserer en bevegelse vekk fra biblioteket som institusjon. Det er «ett byte av inriktning från B[ibliotek] till I[nformation]», som det står i utredningsrapporten om iSchools fra Högskolan i Borås (Doracic, 2012, s. 15). Biblioteket reduseres fra å være det sentrale til å bli «en av flere andre aktörer inom det breda informationslandskapet».

Det er altså tydelig at dette budskapet ikke har nådd ut til omverdenen. Vi kan se av våre tall at 83 prosent av kandidatene jobber i et bibliotek og at ABI-kandidatene bruker lenger tid på å finne seg jobb enn andre kandidater fra HiOA. Derimot kan vi ikke si noe om det er slik at studentene søker andre typer jobber og får avslag der, eller om de kun søker jobber i bibliotek og at det er de eneste jobbene de anser som relevant for utdanningen de har tatt. Det er viktig å få grundigere forståelse av hvordan ABI-kandidatene vurderer det potensielle arbeidsmarkedet når de søker jobb, slik at tiltak kan settes inn både blant studenter og arbeidsgivere for å spre kandidatene bedre.

Det er uvisst hvordan bemanningen i bibliotekene blir framover. Digitalisering og Internett-teknologi påvirker både folke- og fagbibliotekenes virksomhet og posisjon. Høsten 2012 kastet Kristian Meisingset, kultureddaktør i Minerva, folkebiblioteket på den historiske skraphaugen (Meisingset, 2012), mens informatikkprofessor Kai

²⁹ Jobb: http://bibliotekar.no/?page_id=8. Lest 24. august 2015

Olsen ved Høgskolen i Molde hevdet at han som forsker klarer seg fint uten universitetsbiblioteket (Olsen, 2012). Selv om de fleste med kjennskap til vår tids bibliotekdebatt og -praksis vil avvise slike utspill som kunnskapsløse og alarmistiske, er det viktig å ta signalene på alvor.

Målet for ABI vil være å fylle opp studieplassene som er tildelt av departementet. Dersom antallet arbeidsplasser i biblioteket går ned, må bachelorkandidatene kunne finne relevante jobber i andre sektorer. Ellers vil de utdanne seg til arbeidsledighet eller ende opp med arbeidsoppgaver som ikke er relevante for det de har lært gjennom sine studier.

Litteratur

- Audunson, R. (1988). *Kandidater fra SBH 1981-86: Hvor havner de, hvordan vurderer de skolen?* Oslo: Statens bibliotekhøgskole.
- Dahl, T. A., & Tallerås, K. (2011). Hva gjør de videreutdannede bibliotekarene? I R. Audunson (Red.), *Krysspeilinger: Perspektiver på bibliotek- og informasjonsfag* (s. 165–182). Oslo: ABM-media. Hentet fra <http://hdl.handle.net/10642/1059>
- Doracic, A. (2012). *iSchools iCaucus: Innebörd, krav och erfarenheter*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan.
- Doracic, A. (2013). *Alumnundersökning: Bibliotekarieprogrammet 2008-2011*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan.
- Henriksen, T. (1990). Bibliotekutdannelsen i Norge. I H. E. Aarek (Red.), *Mer enn bøker: SBIH 50 år: Jubileumsskrift* (s. 9–16). Oslo: Statens bibliotek- og informasjonshøgskole.
- Kajberg, L., & Lørring, L. (Red.). (2005). *European curriculum reflections on library and information science education*. Copenhagen: The Royal School of Library and Information Science.
- Landøy, A., & Zetterlund, A. (2013). Similarities and dissimilarities among Scandinavian library leaders and managers. I P. Hernon & N. O. Pors (Red.), *Library leadership in the United States and Europe: A comparative study of academic and public libraries* (s. 93–110). Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited.
- Meisingset, K. (2012, oktober). La bibliotekene hvile i fred. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/La-bibliotekene-hvile-i-fred-7026554.html>
- Nyhuus, H. (1907). En norsk biblioteksskole. *For folke- og barneboksamlinger*, 1(1), 28–30.
- Olsen, K. A. (2012, august). Trenger vi Universitetsbiblioteket? *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/Trenger-vi-Universitetsbiblioteket-6963898.html>
- Senter for profesjonsstudier. (2011, oktober). StudData-variabelen nr. 1 - 2008: Studenter får praksissjokk. Hentet fra <http://www.hioa.no/Forskning-og-utvikling/Hva-forsker-HiOA-paa/FoU-SPS/prosjekter/StudData/StudData-variabler/StudData-variabelen-2008/Studenter-faar-praksissjokk>

Trojahn, C. K., & Jacobsen, A. V. (2014). *Dimittendundersøgelsen 2013 for: Det Informationsvidenskabelige Akademi*. København: Det humanistiske fakultet, Københavns Universitet. Hentet fra http://iva.ku.dk/dokumenter/Dimittendunders_gelsen_2013__IVA.pdf